

<https://doi.org/10.18778/0208-6050.10.11>

Barbara Molenda

MIEJSCE PLANU SCHUMANA
W ZIMNOWOJENNYM KONFLIKCIE WSCHÓD—ZACHÓD
W LATACH 1950—1952

Terminem plan Schumana określony został projekt utworzenia zachodnioeuropejskiego wspólnego rynku węgla i stali, przedstawiony 9 maja 1950 r. przez francuskiego ministra spraw zagranicznych. Na konferencji prasowej zorganizowanej w Paryżu w piątą rocznicę zwycięstwa nad hitlerowskimi Niemcami Robert Schuman zwrócił się do rządu bońskiego z inicjatywą zjednoczenia francuskiego i niemieckiego przemysłu węgla i stali w ramach organizacji o charakterze ponadnarodowym, do której przystąpić mogłyby inne kraje Europy Zachodniej¹. Propozycję francuską, przyjętą przez rząd Republiki Federalnej Niemiec poparły Włochy, Belgia, Holandia i Luksemburg, deklarując gotowość przystąpienia do wspólnoty.

Premierzy i ministrowie spraw zagranicznych sześciu państw zachodnioeuropejskich 18 kwietnia 1951 r. podpisali układ o powołaniu Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali, który po ratyfikacji przez parlamenty narodowe wszedł w życie 25 lipca 1952 r.² Koncepcja utwo-

¹ Rząd francuski, zgodnie z wypowiedzią Roberta Schumana, proponował poddać całość francusko-niemieckiej produkcji węgla i stali pod wspólny zarząd w ramach organizacji otwartej dla innych krajów Europy. Nakreślone zarysy współpracy ekonomicznej sprowadzały się do projektu utworzenia wspólnego rynku węgla i stali: zniesienie i zakaz stosowania cel i innych ograniczeń handlowych; ujednoczenie warunków transportu; prowadzenie wspólnej polityki cen i wspólnej polityki inwestycyjnej w przemyśle węgla i stali. R. Schuman, *Pour L'Europe*, Paris 1963, s. 201-209; „Europa Archiv” 1950, nr 11, s. 3092.

² EWWS stanowiła organizację gospodarczą o charakterze ponadnarodowym. Najwyższym organem wspólnoty był Wysoki Zarząd, składający się z przedstawicieli państw członkowskich, mający prawo podejmowania decyzji obowiązujących we wszystkich krajach „szóstki”. Działalność Wysokiego Zarządu podlegała

zenia wspólnoty zyskała aprobatę rządów Stanów Zjednoczonych i Wielkiej Brytanii. Opozycję przeciwko planowi Schumana, lansowanemu i popieranemu przez europejską chadecję tworzyli francuscy gaulliści, socjaldemokraci RFN i zachodnioeuropejscy komuniści. Idea utworzenia EWWS spotkała się z krytyką ze strony krajów socjalistycznych.

W szeregu przyczyn politycznych, jakie zadecydowały o powołaniu wspólnoty, obok problemów wewnątrz europejskich: 1) dążenia Francji do pokojowego uregulowania stosunków z RFN przy równoczesnym zachowaniu kontroli nad zachodnioniemieckim przemysłem ciężkim; 2) zabiegów Bonn o przyznanie pełnej niezależności ekonomicznej i politycznej, rozwiązanie w ramach ponadnarodowej wspólnoty gospodarczej problemu przynależności państwowej zagłębia Ruhry i Obszaru Saary³; istotną rolę odegrały uwarunkowania wynikające z ówczesnej sytuacji międzynarodowej, której treść stanowił zimnowojenny konflikt między krajami o przeciwstawnych systemach społeczno-ekonomicznych. Stany Zjednoczone dążyły do zahamowania procesów rewolucyjnych i powstrzymywania rozszerzającego się wpływu komunizmu na świecie.

Realizacji założeń polityki amerykańskiej służyło tworzenie systemu baz i bloków polityczno-wojskowych wokół państw socjalistycznych, przeciwstawianie się postępowi rewolucji socjalistycznej za pomocą siły, udzielanie pomocy gospodarczej i militarnej, rozwój współpracy z krajami spoza obszaru komunistycznego.

Główne źródło zimnej wojny w Europie stanowiła walka o Niemcy, o wykorzystanie ich potencjału w nowym układzie sił na arenie międzynarodowej⁴. Okres poprzedzający inicjatywę utworzenia EWWS chara-

kontroli Zgromadzenia, składającego się z delegatów parlamentów poszczególnych krajów członkowskich. Por. *Układ o powołaniu EWWS. Prawo międzynarodowe, historia dyplomatyczna. Wybór dokumentów*, oprac. L. Gelberg, t. 3, Warszawa 1960, s. 404-408.

³ Generalnym motywem strony francuskiej było dążenie do zachowania bezpieczeństwa narodowego, realizowane w ramach chadeckiej polityki pojednania z Niemcami. Połączenie w ramach ponadnarodowej wspólnoty obszarów stanowiących dotąd przedmiot sporów między Francją a Niemcami miało stworzyć realną szansę na wyeliminowanie źródła konfliktu. Stojąca u władzy w RFN chadecja widziała w przystąpieniu do EWWS drogę do odbudowy państwa: zniesienie ograniczeń nałożonych na produkcję przemysłową, zlikwidowanie Zarządu Międzynarodowego Zagłębia Ruhry. Por. A. Caius, *Polityczne i prawne aspekty EWWS*, „Przegląd Zachodni” 1963, nr 4, s. 194-209; J. Dutkiewicz, *Karta „europejska” w politycznej grze Konrada Adenauera*, „Przegląd Stosunków Międzynarodowych” 1974, nr 3/4, s. 39-46; A. Kwilecki, *Idea zjednoczenia Europy*, Poznań 1968, s. 83, 100-104.

⁴ L. Pastusiak, *Podział i zjednoczenie Niemiec w dyplomacji wielkiej czwórki*, Katowice 1972, s. 97-139.

kteryzował się zaostrzeniem polityki USA, skierowanej przeciw krajom socjalistycznym. W roku 1949 podpisany został przez dwanaście państw zachodnich pakt północnoatlantycki i utworzona organizacja polityczno-wojskowa, tego samego roku decyzją rządów Stanów Zjednoczonych, W. Brytanii i Francji powstało państwo zachodnioniemieckie. W roku 1950 USA zaczęły rozważać możliwość remilitaryzacji RFN⁵, a dalszy wzrost napięcia politycznego przyniósł konflikt koreański.

W zimnej wojnie rozgrywanej na płaszczyźnie europejskiej problemy koncentrowały się wokół dwóch zagadnień:

— zacieśnienia sojuszu atlantyckiego, wzrostu oddziaływania Waszyngtonu na sytuację polityczną w Europie Zachodniej, pogłębienia współdziałania krajów kapitalistycznych na płaszczyźnie gospodarczej, i politycznej,

— włączenia RFN do bloku zachodniego, remilitaryzację Niemiec Zachodnich, skierowania uwagi Bonn na problem rewizji granic wschodnich i możliwość odzyskania „niemieckiego wschodu”.

Obydwa zagadnienia wiązały się bezpośrednio z planem Schumana. Realizacja francuskiej koncepcji utworzenia EWWS oznaczała:

— współpracę ekonomiczną państw zachodnioeuropejskich, w tym przede wszystkim Francji i RFN, prowadzącą do zbliżenia systemów i struktur gospodarczych państw „szóstki”, ze stworzeniem możliwości rozszerzenia wspólnoty gospodarczej na sferę militarną i polityczną⁶,

— kompromis w kwestii Zagłębia Ruhry i Obszaru Saary, eliminujący możliwości konfliktów i napięć politycznych w stosunkach między Paryżem a Bonn,

— odbudowę państwa zachodnioniemieckiego w oparciu o sojusz z Zachodem, jako urzeczywistnienie pierwszego etapu europejskiej polityki rządu Konrada Adenauera, której celem finalnym było włączenie do RFN, w oparciu o pomoc Zachodu „niemieckich ziem wschodnich”⁷.

Projekt utworzenia europejskiej wspólnoty węgla i stali był w świecie zachodnim po II wojnie światowej koncepcją znaną. W roku 1948 plany zjednoczenia Lotaryngii i Zagłębia Ruhry wysuwali politycy ame-

⁵ L. Pastusiak, *Geneza amerykańskiej decyzji o remilitaryzacji Niemiec Zachodnich*, „Przegląd Zachodni” 1963, nr 3, s. 92-109.

⁶ Dnia 24 X 1950 r. francuski premier René Pleven wystąpił z propozycją utworzenia wspólnej, związanej z NATO armii europejskiej w której skład weszłyby również siły zbrojne RFN. Równocześnie z projektem utworzenia EWWS i wspólnoty obronnej, powstały koncepcje utworzenia europejskiej wspólnoty politycznej, dyskutowane podczas spotkań ministrów spraw zagranicznych „szóstki”.

⁷ W związku z powołaniem EWWS rządy trzech mocarstw zachodnich oraz krajów Beneluxu anulowały Statut Międzynarodowy Zagłębia Ruhry i zlikwidowały Zarząd Międzynarodowy tego obszaru.

rykańscy związani z grupą finansową Morgana. W rok później szef misji planu Marshalla w RFN, Collinson, przedstawił w Kongresie plan zjednoczenia przemysłu ciężkiego Francji i Niemiec Zachodnich. Równocześnie w tym samym roku Stany Zjednoczone przez swego Wysokiego Komisarza w Bonn przedstawiły na forum Wysokiej Komisji Sojuszniczej propozycję zjednoczenia węglowo-metalurgicznego przemysłu Zagłębia Ruhry, Lotaryngii, Saary, Belgii i Luksemburga, stwarzając system międzynarodowej kontroli przemysłowej⁸.

Oficjalne przedstawienie przez francuskiego ministra spraw zagranicznych planu utworzenia EWWS w dniu 9 maja 1950 r. poprzedzała wymiana poglądów między rządami Francji i USA na temat sytuacji międzynarodowej i związanych z nią bieżących działań politycznych. 16 kwietnia 1950 r. premier rządu francuskiego Georges Bidault wystąpił z inicjatywą ściślejszego zespolenia państw zachodnich w ramach bloku atlantyckiego, proponując stworzenie Wysokiej Rady Atlantyckiej, koordynującej działalność militarną i gospodarczą bloku, której koncepcje miały w przyszłości objąć sferę polityczną. W dziesięć dni po wystąpieniu premiera, 26 kwietnia Schuman podjął ponownie problem współpracy państw Europy Zachodniej ze Stanami Zjednoczonymi. Wysunął on wówczas sugestię o możliwości utworzenia organizacji, do której obok członków NATO wejść miały: RFN, Austria, Szwajcaria⁹. Stany Zjednoczone wydały ze swej strony oświadczenie o konieczności jak najgłębszej współpracy militarnej, gospodarczej i politycznej między państwami członkowskimi NATO, krajami należącymi do Rady Europy i Unii Zachodnioeuropejskiej, korzystającymi z pomocy gospodarczej w ramach planu Marshalla¹⁰. Bezpośrednio przed oficjalnym przedstawieniem planu Schumana, w Paryżu odbyły się w dniach 7—8 maja rozmowy między amerykańskim sekretarzem stanu Deanem Achesonem i francuskim ministrem spraw zagranicznych. Opublikowany po zakończeniu konsultacji komunikat informował, iż dotyczyły one problemu niemieckiego, i we wszystkich kwestiach dotyczących zagadnień niemieckich istniała pełna zgodność stanowisk obydwu rządów¹¹.

Stany Zjednoczone udzieliły poparcia dla planu Schumana w oświadczeniu wydanym bezpośrednio po ogłoszeniu projektu, 10 maja. Acheson wyraził przekonanie, iż plan Schumana stanowi bardzo ważny moment

⁸ R. I. Cwyłow, *Obiedinienie uogólnych i stalnych korolej Zapadnoj Jewropy, Plan Schumana*, Moskwa 1956, s. 17-19; P. A. Nikołajew, *Politika SSZA, Anglii i Francji w giermanskom woprosie 1945-1954*, Moskwa 1964, s. 233-234.

⁹ H. Volle, *Schumanplan und Atlantikpakt*, „Europa Archiv” 1950, nr 13, s. 3151-3155.

¹⁰ Tamże, s. 3147.

¹¹ Tamże, s. 3153.

w życiu politycznym Europy, podyktowany jest życzeniem zbliżenia między Francją a Niemcami Zachodnimi, oznacza postęp na drodze do osiągnięcia ekonomicznego zjednoczenia Europy i uzyskuje tym samym pozytywną ocenę rządu w Waszyngtonie¹².

Ponowną aprobatę uzyskał plan Schumana w trakcie obrad londyńskiej konferencji ministrów spraw zagranicznych trzech mocarstw i sesji Rady Atlantyckiej w maju 1950 r. Uznano wówczas za problem decydującej wagi kwestię gospodarczego zabezpieczenia systemu zachodniego i wyrażono opinię, iż pożądane jest włączenie RFN do systemu politycznego i gospodarczego krajów zachodnich i jej uczestnictwo w europejskich organizacjach¹³.

Przedstawiając 31 maja na posiedzeniu Kongresu sprawozdanie z przebiegu konferencji londyńskiej i posiedzenia Rady Atlantyckiej Dean Acheson uznał za konieczne stworzenie ekonomicznej, politycznej i militarnej jedności krajów niekomunistycznych w celach, jak to określił, gwarantujących bezpieczeństwo i swobodny rozwój. Acheson ocenił dalej plan Schumana jako zdecydowany i odważny krok na gruncie pojednania francusko-niemieckiego, który przyczyniać się miał do wzmocnienia politycznego Europy Zachodniej i otwierać nowy moment w jej dziejach. Departament Stanu przyjął wreszcie z satysfakcją decyzję państw zachodnioeuropejskich o podjęciu prac nad utworzeniem EWWS¹⁴. Swego autorytetu politycznego użył wreszcie dla poparcia projektu Roberta Schumana prezydent USA Harry Truman¹⁵.

Przez cały czas trwania negocjacji „szóstki” w sprawie podpisania układu o wspólnocie rząd Stanów Zjednoczonych wykorzystywał swój prestiż dla złagodzenia sprzeczności, jakie wyniknęły między Paryżem a Bonn w kwestii uczestnictwa Saary w EWWS. Amerykańska inicjatywa dyplomatyczna doprowadziła do kompromisu między Adenauerem i Schumanem umożliwiając finalizowanie rozmów i podpisanie układu o powołaniu wspólnoty¹⁶. W wypowiedzi polityków amerykańskich i oficjalnym stanowisku Waszyngtonu podkreślane było znaczenie

¹² „Archiv der Gegenwart” 1950, s. 2374.

¹³ „Europa Archiv” 1950, nr 10, s. 3052-3054.

¹⁴ „Archiv der Gegenwart” 1950, s. 2419.

¹⁵ Tamże, s. 2308.

¹⁶ Równocześnie z podpisaniem układu o stworzeniu EWWS, w którym Francja reprezentowała Saarę, doszło do wymiany not między Adenauerem i Schumanem. Kanclerz zachodnioniemiecki powtórzył stanowisko swego rządu w kwestii ostatecznego ustalenia przynależności państwowej Saary drogą zawarcia układu pokojowego z Niemcami, zaś Schuman ze swej strony oświadczył, że podpisanie układu o EWWS przez Francję w imieniu Saary nie jest równoznaczne z ostatecznym zatwierdzeniem obecnego statusu Saary. „Europa Archiv” 1951, nr 10/11, s. 4076-4077.

planu Schumana dla uregulowania stosunków Paryż—Bonn i pogłębienia współpracy gospodarczej Europy Zachodniej.

W istocie, w kontekście sytuacji międzynarodowej doby zimnej wojny plan Schumana, zmierzający do zjednoczenia gospodarczego Europy Zachodniej na bazie sojuszu francusko-niemieckiego, spełniał w polityce amerykańskiej określone funkcje, oznaczał mianowicie:

— włączenie RFN do bloku krajów kapitalistycznych, umocnienie wpływów Zachodu na terenie na wschód od Renu, gwarancję jedności politycznej w Europie Zachodniej (uregulowanie stosunków politycznych Paryż—Bonn),

— pogłębienie konsolidacji zachodnioeuropejskich państw członkowskich NATO, wzmocnienie paktu atlantyckiego.

Podobną ocenę zyskał plan Schumana w opinii ZSRR, NRD i pozostałych krajów europejskich obozu socjalistycznego. Utworzenie EWWS uznane zostało za jedną z metod prowadzenia przez Stany Zjednoczone i ich europejskich sojuszników polityki skierowanej przeciwko światu komunistycznemu, działanie zagrażające bezpieczeństwu i pokojowi, zmierzające do remilitaryzacji gospodarki RFN i włączenia państwa zachodniemieckiego do planów wojennych mocarstw kapitalistycznych.

Realizacja planu Schumana doprowadziła do zaostrzenia stosunków dyplomatycznych między rządami ZSRR i Francji. Pogłębiła różnice polityczne i gospodarcze między NRD i RFN, ugruntowała rozdział Niemiec między świat kapitalistyczny i komunistyczny, spowodowała wzrost sprzeczności politycznych wewnątrz krajów zachodniej Europy w wyniku ostrego sprzeciwu partii komunistycznych wobec realizacji francuskiego planu. Oznaczała wzrost napięcia politycznego w stosunkach Wschód—Zachód.

Państwa socjalistyczne sprecyzowały swoje stanowisko wobec planu Schumana w deklaracji wydanej w Pradze 21 X 1950 r. w związku z odbywającym się spotkaniem ministrów spraw zagranicznych ZSRR, Albanii, Bułgarii, Czechosłowacji, Polski, Węgier i NRD, poświęconym problemom sytuacji międzynarodowej¹⁷. Projekt utworzenia EWWS uznany został za koncepcję inspirowaną przez amerykańską politykę atlantycką i realizowaną pod kierunkiem Stanów Zjednoczonych. Istota planu Schumana sprowadzała się w ocenie rządów krajów socjalistycznych do remilitaryzacji gospodarki RFN na bazie zniesienia ograniczeń produkcji stali, zlikwidowania Zarządu Międzynarodowego Zagłębia

¹⁷ Por. deklaracja ministrów spraw zagranicznych ZSRR, Albanii, Bułgarii, Czechosłowacji, Polski, Rumunii, Węgier i NRD w sprawie uchwał nowojorskiej konferencji trzech mocarstw o remilitaryzacji Niemiec Zachodnich 21 X 1950 r. *Walka o jedność Niemiec. Dokumenty i materiały*, Warszawa 1953, s. 149-157.

Ruhry, włączenia Zagłębia do Niemiec Zachodnich. Celem politycznym projektu było zbliżenie RFN do paktu atlantyckiego, umożliwiające połączenie z NATO i wykorzystanie niemieckiego potencjału ludzkiego i materialnego dla przygotowania nowej wojny.

Ministrowie spraw zagranicznych zebrani w Pradze zwrócili uwagę na fakt, iż uchylene przez mocarstwa zachodnie zakazu ograniczającego zachodnioniemiecką produkcję stali, co do czego istniały jednomyślnie podjęte uchwały ZSRR, USA, Francji i W. Brytanii, oznaczało jawne przystosowanie niemieckiego centrum przemysłowego do wykonywania wojenno-strategicznych zadań Zachodu. Próby stworzenia supermonopolistycznego zjednoczenia przemysłu węgla i stali Francji i RFN z udziałem innych państw zachodnich — głosiła deklaracja — służyły celom ponownego stworzenia wojennego potencjału przemysłowego Niemiec Zachodnich i przystosowania zachodnioniemieckiej gospodarki do planów anglo-amerykańskiego bloku wojennego¹⁸. Usiłowania te, jako kryjące poważne niebezpieczeństwo odrodzenia agresywnych sił niemieckich, spotkały się ze zdecydowanym sprzeciwem państw socjalistycznych.

Wystąpienie Francji z inicjatywą utworzenia, w oparciu o współdziałanie z Bonn, europejskiej wspólnoty węgla i stali wpłynęło na pogorszenie stosunków między Paryżem a Moskwą. Rząd radziecki wystosował 15 XII 1950 r. notę do rządu francuskiego w sprawie remilitaryzacji Niemiec Zachodnich i naruszenia przez Paryż traktatu z 10 XII 1944 r., w której oskarżył Francję o prowadzenie polityki proatlantyckiej, zmierzającej do remilitaryzacji Niemiec Zachodnich, tworzenie z rządem bońskim sojuszu skierowanego przeciwko krajom socjalistycznym¹⁹. Kolejną notę dyplomatyczną wystosował Związek Radziecki do Francji 20 I 1951 r. Zawierała ona stwierdzenia, iż sojusz atlantycki i remilitaryzacja Niemiec Zachodnich są skierowane przeciwko ZSRR, będąc jedynie zamaskowane frazesami o obronie²⁰, zaś polityka francuska jest zgodna z dążeniami Stanów Zjednoczonych do włączenia gospodarki RFN w ramy wojennych planów bloku atlantyckiego²¹. Po-

¹⁸ Tamże, s. 151-152.

¹⁹ Strona radziecka uznawała, iż odbudowa niemieckiego przemysłu ciężkiego, w tym przemysłu Zagłębia Ruhry, dokonane w wyniku porozumienia Francji z rządami innych krajów zachodnich wskazywała na przygotowanie sojuszu między Paryżem a Bonn. Stwarzało to, zdaniem Moskwy, poważne zagrożenie pokoju i było sprzeczne z układem poczdamskim i z postanowieniem traktatu francusko-radzieckiego z 1944 r. stanowiącym, iż każda ze stron zobowiązuje się nie zawierać jakiegokolwiek przymierza, nie brać udziału w jakiegokolwiek koalicji, która byłaby skierowana przeciw jednej ze stron. „Zbiór Dokumentów” 1951, nr 5, s. 1125-1131.

²⁰ Tamże, s. 1132-1139.

²¹ Tamże, s. 1140-1152.

dobne stanowisko zajął Związek Radziecki w dwóch kolejnych notach skierowanych do rządu francuskiego 11 IX i 19 X 1951 r. ZSRR ostrzegł Francję przed prowadzeniem polityki zmierzającej do odbudowy niemieckiego przemysłu, czego konsekwencją może być ponowna dominacja gospodarcza i militarna Niemiec w Europie, przypominając równocześnie iż właśnie francusko-brytyjska polityka w przededniu II wojny światowej utworzyła III Rzeszy przygotowanie do działań zbrojnych²².

Ostrzymi i krytycznymi komentarzami zaopatrywała prasa radziecka informacje dotyczące projektu powołania EWWS. Zwrócono przede wszystkim uwagę na decydującą rolę, jaką odegrały Stany Zjednoczone zarówno przy genezie planu, jak i ustaleniu ostatecznego kształtu wspólnoty.

Projekt Roberta Schumana uznany został za część ogólnego programu amerykańskich kół polityczno-militarnych, wymierzonego przeciwko ZSRR, krajom obozu socjalistycznego, jak również interesom narodu francuskiego i niemieckiego. Podkreślano, iż zasadniczą konsekwencją utworzenia EWWS była remilitaryzacja Niemiec, a funkcją wspólnoty sprowadzała się do tworzenia w Europie Zachodniej bazy ekonomicznej dla państw bloku atlantyckiego²³. Przypominano, iż propozycja Roberta Schumana inspirowana była takimi samymi ideami, jakimi kierowały się w latach dwudziestych Francja i Niemcy sprzyjające tworzeniu podobnego francusko-niemieckiego zjednoczenia przemysłu, którego koncepcja zawsze była bliska kręgom niemieckich militarystów. EWWS oceniona została w prasie radzieckiej jako amerykańsko-boński superkartel, przy pomocy którego Stany Zjednoczone zamierzają przygotować się do agresywnej wojny przeciwko światu socjalistycznemu²⁴.

Realizacja planu Schumana, prowadząc do ściślejszego zespolenia RFN z blokiem zachodnim, wywołała również bezpośrednią reakcję ze strony NRD. Władze państwowe NRD, występując w interesie narodu niemieckiego, atakowały projekt powołania EWWS, oceniając go przede wszystkim jako krok w kierunku pogłębienia i utrwalenia podziału Niemiec, krytykowały politykę mocarstw zachodnich zmierzającą do remilitaryzacji, włączenia RFN do systemu atlantyckiego i uczynienia z problemu niemieckiego ośrodka konfliktu w zimnej wojnie²⁵.

Szczegółowa ocena istoty i konsekwencji powołania EWWS dla sytu-

²² Tamże, 1951, nr 11, s. 2128-2141.

²³ „Prawda” 11 V 1950; 23 V 1950; 4 VI 1950; 19 VI 1950; 25 VI 1950; 13 IV 1951; 19 IV 1951; 2 IX 1951.

²⁴ „Nowe Czasy” 1951, nr 15, s. 4-8; nr 32, s. 4-7.

²⁵ *Dokumente zur Aussenpolitik der Regierung der DDR*, Bd. I, Berlin 1954, s. 160-163.

acji Niemiec i Europy znalazła wyraz w oświadczeniu Rady Ministrów NRD z 5 IV 1951 r., wydanym w związku z parafowaniem planu Schumana przez rząd RFN. Zjednoczenie przemysłu węglowego i stalowego miało na celu — zdaniem rządu NRD — przyspieszenie remilitaryzacji Niemiec Zachodnich i utworzenie w Europie bazy przemysłu wojennego dla agresywnego bloku atlantyckiego, stanowiło brutalne pogwałcenie uchwał poczdamskich w kwestii utworzenia zjednoczonych, demokratycznych, zdemilitaryzowanych Niemiec. Realizacja planu Schumana oznaczała:

- 1) oddanie gospodarki zachodnioniemieckiej pod kontrolę i zależność od Stanów Zjednoczonych;
- 2) pozbawienie narodu niemieckiego suwerennych praw decydowania o własnym życiu gospodarczym;
- 3) remilitaryzację Niemiec Zachodnich, przestawienie produkcji przemysłowej na tory wojenne, utworzenie w RFN amerykańskiej bazy wojskowej;
- 4) potwierdzenie oddzielenia Saary od Niemiec;
- 5) zdradę interesów narodu niemieckiego, dokonaną przez rząd bolski, prowadzący proamerykańską i antyradziecką politykę²⁶.

Stanowisko państw socjalistycznych w kwestii oceny planu Schumana zyskało również poparcie zachodnioeuropejskich partii komunistycznych. 15 VII 1950 r. opublikowane zostało wspólne oświadczenie komunistycznych partii: Francji, Niemiec Zachodnich, Włoch, W. Brytanii, Holandii, Belgii i Luksemburga w sprawie planu Schumana. Siedem partii komunistycznych Europy Zachodniej uznało plan utworzenia za projekt amerykański, stanowiący kontynuację planu Marshalla, za istotny etap na drodze do wojny przeciwko Związkowi Radzieckiemu i krajom demokracji ludowej, gdzie Francja została użyta jako pośrednik w urzędywstąpieniu planów wojennych USA.

Zdaniem komunistów zachodnioniemieckich plan Schumana stanowił pogwałcenie przez Zachód układów poczdamskich, sankcjonował podział Niemiec i remilitaryzację zachodnioniemieckiej gospodarki, jego istota polegała na włączeniu RFN do bloku atlantyckiego i stworzenia w Europie bazy ekonomicznej NATO. Konsekwencją zaś tej polityki było zagrożenie pokoju światowego, wzrost międzynarodowego napięcia, przybliżenie możliwości wybuchu nowej wojny²⁷.

Antyradziecki aspekt planu Schumana akcentowany był zresztą

²⁶ Walka o jedność Niemiec, s. 172-176; „Zbiór Dokumentów” 1951, nr 5, s. 1194-1204. Por. także przemówienie wicepremiera NRD L. Boltza, wygłoszone w Komisji Politycznej ONZ, *Walka o jedność Niemiec*, tamże, s. 215.

²⁷ „Sprawy Międzynarodowe” 1950, nr 2, s. 237-240.

często bezpośrednio w wypowiedziach zachodnioeuropejskich polityków, gdzie podkreślano konieczność integracji Europy jako metody obrony przed „zagrożeniem” komunistycznym. Na bazie antykomunizmu wyrosła ideologia ruchu europejskiego. I tak zdaniem kanclerza RFN Konrada Adenauera, największe niebezpieczeństwo, jakie zagrażało wolnym państwom zachodnim związane było z dążeniem ZSRR do ogarnięcia swymi wpływami całej Europy w politycznej rozgrywce ze swym kontrpartnerelem Stanami Zjednoczonymi, zaś jedyną dla Zachodu metodą obrony było zespolenie wysiłków i najściślejsza integracja na płaszczyźnie militarnej, politycznej i ekonomicznej²⁸.

Ocena planu Schumana dokonana przez Związek Radziecki, NRD i pozostałe kraje europejskie obozu socjalistycznego sprowadzała się do traktowania projektu jako posunięcia inspirowanego przez stronę amerykańską, które służyć miało umocnieniu bloku zachodniego, wrogiemu światu komunistycznemu.

Plan Schumana realizował w istocie cele amerykańskiej polityki, zmierzającej do powstrzymania i cofnięcia przemian komunistycznych w świecie. W sytuacji, gdy główny problem zimnowojennego konfliktu w Europie stanowiła walka o Niemcy, gdy konfrontacji między Wschodem a Zachodem służyło tworzenie systemu bloków militarno-politycznych wokół państw socjalistycznych, konsekwencją planu Schumana było:

1) włączenie RFN do integrującej się Europy, ugruntowanie podziału Niemiec, remilitaryzacja gospodarki, umocnienie sojuszu z Zachodem;

2) pogłębienie współpracy i jedności zachodnioeuropejskich państw członkowskich NATO, wzmocnienie paktu atlantyckiego.

Walka między systemami kapitalistycznym a socjalistycznym, prowadzona przez Stany Zjednoczone, angażowała i zobowiązywała do udziału kraje sojusznice, członków bloku atlantyckiego. Europejski plan Roberta Schumana realizował zarówno francuską ideę polityki pojednania z RFN, jak i wspólną Zachodowi myśl konsolidacji ekonomicznej, militarnej i politycznej w dobie zimnej wojny.

Institut Ekonomii Politycznej
Zakład Historii Myśli Ekonomicznej i Ministerii Gospodarczej

²⁸ K. Adenauer, *Erinnerungen*, Bd. I, Stuttgart 1965, s. 311, 312, 329, 330.

Барбара Моленда

МЕСТО ПЛАНА ШУМАНА В КОНФЛИКТЕ ХОЛОДНОЙ ВОЙНЫ
ВОСТОК-ЗАПАД В 1950—1952 ГГ.

Французский министр внешних дел Роберт Шуман 9 мая 1950 г. выступил с инициативой создания западноевропейского сообщества угля и стали. Этот проект, представленный после политических конференций между Парижем и Вашингтоном, был полностью одобрен Соединёнными Штатами Америки, так как в американской политике в период холодной войны он исполнил определённую функцию — обозначал экономическую интеграцию ФРГ с Западом, политическое сотрудничество между Западной Германией и Францией, укрепление атлантического союза.

План Шумана встретился с острой критикой со стороны СССР, европейских социалистических стран, коммунистических партий Западной Европы. Привёл к обострению дипломатических отношений между СССР, европейскими социалистическими странами, коммунистическими партиями Западной Европы. Привёл к обострению дипломатических отношений между СССР и Францией. Реализация французского проекта была признана социалистическими странами как один из методов политики, проводимой Западом, направленной против коммунистического мира; как действие, грозящее миру, углубляющее раздел Германии, направленное на ремилитаризацию ФРГ и её включение в военные планы капиталистических держав.

Идея плана Шумана осуществляла общую для Запада мысль укрепления экономики, милитаризма и политики капиталистического мира; французский проект вёл к интеграции ФРГ с Западом, углублял раздел Германии. Создание ЕСУС вело к росту политического напряжения между Востоком и Западом в период холодной войны.